

آشنایی با رابطه مالی شرکت ملی نفت و دولت در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹

کد موضوعی: ۲۳۰

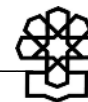
شماره مسلسل: ۱۲۷۹۳

بهمن‌ماه ۱۳۹۱

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۱	مقدمه
۲	فصل اول - مروری بر رابطه مالی دولت و شرکت ملی نفت
۶	فصل دوم - چارچوب حقوقی و مقدار سهم دولت و شرکت ملی نفت ایران
۱۳	فصل سوم - مقدار مصرف منابع نفتی در بودجه عمومی دولت در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۹
۱۶	جمع‌بندی و نتیجه‌گیری
۱۷	منابع و مآخذ

آشنایی با رابطه مالی شرکت ملی نفت و دولت در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹

چکیده

از سال ۱۳۸۴ رابطه مالی شرکت نفت و دولت شکل جدیدی به خود گرفت به‌گونه‌ای که بخشی از منابع نفتی مستقیماً در اختیار شرکت ملی نفت ایران قرار می‌گیرد. این شیوه تخصیص منابع نفتی، سبب افزایش منابع در اختیار شرکت شده و سرمایه‌گذاری در صنعت نفت را تسهیل می‌کند. از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ حدود ۶۹ میلیارد دلار از منابع نفتی (بدون احتساب بازپرداخت‌های بیع متقابل نفتی و گازی) از این طریق در اختیار شرکت ملی نفت ایران قرار گرفته است. همچنین، بخش دیگری از منابع نفتی سالیانه در بودجه عمومی مصرف شد به‌گونه‌ای که در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ وابستگی بودجه به نفت به‌طور میانگین حداقل ۶۲/۷ درصد بوده است. از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ حدود ۲۹۱ میلیارد دلار از منابع نفتی در بودجه عمومی مصرف شده است. تبدیل دلارهای نفتی به ریال و مصرف آن در داخل کشور اقتصاد ایران را دچار تورمی مزمن کرده به طوری که میانگین نرخ تورم از سال ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ حدود ۱۵ درصد بوده است.

علاوه بر این، بخشی از درآمدهای نفتی به حساب ذخیره ارزی واریز شد به‌گونه‌ای که مجموع منابع حساب ذخیره ارزی در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ حدود ۱۳۹ میلیارد دلار بود. در سال ۱۳۸۹ حدود ۱۳ میلیارد دلار نیز به صندوق توسعه ملی واریز شد.

مقدمه

کشورهای دارنده منابع تجدیدناپذیر به‌ویژه کشورهای دارنده منابع هیدروکربنی همواره با این سؤال مواجه هستند که «منابع حاصل از فروش منابع تجدیدناپذیر» چگونه مدیریت شود؟ هر کشوری متناسب با سطح توسعه‌یافتگی خود قواعدی برای استفاده از منابع حاصل از منابع تجدیدناپذیر که عمدتاً به‌صورت ارز خارجی است، انتخاب کرده و به کار می‌بندد. به صورت نظری قواعد زیر برای استفاده از این منابع به‌نظر می‌رسد:

الف) مصرف کردن شامل:

- تبدیل ارز خارجی به پول ملی و اختصاص آن به برنامه‌های دولتی،
- توزیع ارز خارجی حاصل از فروش منابع تجدیدناپذیر بین شهروندان،
- تبدیل ارز خارجی به پول ملی و توزیع آن بین شهروندان.

ب) پس‌انداز و سرمایه‌گذاری ارز خارجی:

- سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی،
- سرمایه‌گذاری در بازارهای مالی بین‌المللی،
- سرمایه‌گذاری در صندوق‌های ویژه.

در ۱۰۰ سال گذشته ایرانیان راه اول یعنی تبدیل ارز خارجی به پول ملی و اختصاص آن به برنامه‌های دولتی را برگزیده‌اند و به‌ویژه از سال ۱۳۵۱ به بعد ابعاد استفاده از منابع نفتی در بودجه عمومی شکل گسترده‌ای به خود گرفته است. این ورود سیل‌آسای منابع نفتی به بودجه عمومی از طریق افزایش ذخایر ارزی بانک مرکزی و در نهایت افزایش پایه پولی، موجب افزایش نقدینگی شده و افزایش نرخ تورم را به همراه داشته است به طوری که میانگین حسابی شاخص نرخ تورم سالیانه (بانک مرکزی) از سال ۱۳۵۱ تا سال ۱۳۹۰ حدود ۱۸ درصد است. در این گزارش به بررسی تاریخچه رابطه مالی شرکت نفت و دولت، پرداخته و نحوه هزینه‌کرد درآمدهای نفتی طی سال‌های گذشته در کنار چارچوب حقوقی آن مورد تحلیل و بررسی قرار گرفته است.

فصل اول - مروری بر رابطه مالی دولت و شرکت ملی نفت

در یک نگاه کلی می‌توان رابطه مالی شرکت نفت و دولت را در چهار دوره بررسی کرد:

دوره اول - قبل از انقلاب اسلامی

تا قبل از انقلاب اسلامی، شرکت ملی نفت ایران از طرف دولت نقش متولی صنعت نفت را ایفا می‌کرد، لذا کلیه فعالیت‌های صنعت نفت اعم از بالادستی و پایین‌دستی رأساً و یا تحت نظر این شرکت انجام و کلیه درآمدهای ناشی از این فعالیت‌ها نیز به حساب درآمد این شرکت واریز می‌شد. شرکت ملی نفت نیز از محل این درآمدها و همچنین با استفاده از سایر منابع مالی داخلی و خارجی کلیه فعالیت‌های جاری و توسعه‌ای و همچنین سرمایه‌گذاری‌های خود در داخل و خارج کشور را تأمین مالی کرده و در نهایت مبالغی را تحت عنوان سود سهام و مالیات بر عملکرد به دولت پرداخت می‌کرد. همچنین با اخذ بهره

مالکانه از شرکت‌های عضو کنسرسیوم و شرکت‌های طرف قرارداد (مانند سריپ و...) و کسر ۱ درصد از آنها به‌عنوان ذخیره عمومی،^۱ بقیه را به خزانه دولت واریز می‌نمود. در کنار این، شرکت ملی نفت ایران و شرکت‌های وابسته برای جبران کسری هزینه‌های سرمایه‌ای خود از بودجه‌های عمرانی دولت و استقراض از منابع داخلی و خارجی استفاده می‌کردند.

دوره دوم - از سال ۱۳۵۸ تا سال ۱۳۷۹ (تصویب تبصره «۳۸» قانون بودجه سال ۱۳۵۸)
پس از پیروزی انقلاب اسلامی شورای انقلاب در سال ۱۳۵۸ با تصویب تبصره دائمی «۳۸» قانون بودجه سال ۱۳۵۸ رابطه مالی دولت و نفت را تغییر داد. به موجب این قانون همه وجوه حاصل از فروش نفت خام به هر صورت و وجوه حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی صادراتی مستقیماً به حساب خزانه‌داری کل منظور می‌شد. در شرایط جدید درآمدهای ناشی از بهره مالکانه حذف و شرکت‌های خارجی از کشور اخراج شدند. بنابراین در این دوران درآمد شرکت نفت محدود به فروش داخلی نفت خام و فرآورده، فروش گاز طبیعی، دریافت از محل درآمدهای عمومی طبق قوانین بودجه سنواتی و منابع بانکی داخلی بود. مسئله بسیار مهم در این رابطه مالی، وابستگی شدید شرکت ملی نفت به درآمدهای ناشی از فروش داخلی فرآورده‌ها (عملکرد بخش پایین دستی خود) و بودجه عمومی کشور است.

از سال ۱۳۶۶ به بعد در تبصره‌های بودجه مجوز صادرات روزانه حدود ۳۰۰ هزار بشکه نفت برای تأمین هزینه‌های واردات فرآورده‌ها و کمک به اجرای طرح‌های سرمایه‌گذاری مصوب در صنعت نفت داده شد. همچنین در این سال‌ها به‌صورت موردی اجازه استفاده از ارز حاصل از صادرات نفت خام مازاد بر پیش‌بینی بودجه جهت تأمین هزینه‌های سرمایه‌گذاری صادر شد. از مهمترین تحولات اواخر دوره مورد بحث، صدور مجوز استفاده از روش بیع متقابل برای اجرای طرح‌های توسعه‌ای در بخش بالادستی نفت است. بازپرداخت این طرح‌ها پس از زمان بهره‌برداری از طرح و از محل تولید نفت خام آن صورت می‌گیرد.

دوره سوم - در طول برنامه سوم توسعه (۱۳۷۹-۱۳۸۳) (تصویب ماده (۱۲۰) قانون برنامه سوم)

از سال ۱۳۷۹ به بعد همه درآمدهای حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی، گاز، مایعات و میعانات گازی به شرکت نفت داده شد تا صرف هزینه‌های شرکت نفت و اجرای طرح‌های سرمایه‌ای مصوب

۱. در اساسنامه‌های ۱۳۳۳، ۱۳۳۸ و ۱۳۴۷ این مقدار ۲ درصد بوده، اما در اساسنامه ۵۳ و ۵۶ به ۱ درصد کاهش یافته است.

مجلس و واردات فرآورده‌های مورد نیاز کشور شود. بنابراین در طول برنامه سوم، شرکت ملی نفت ایران، درآمد حاصل از فروش داخلی نفت خام و فرآورده، فروش گاز طبیعی، درآمد ناشی از صادرات فرآورده‌ها، مایعات و میعانات گازی را در اختیار داشت و در مقابل به تأمین نیازهای داخلی به فرآورده و حفظ و توسعه سطح فعلی تولید نفت خام و اجرای برنامه تولید صیانتی از مخازن نفت متعهد شده بود.

از این زمان بود که برای شرکت ملی نفت ایران منابع جدیدی جدا از ساختار بودجه شکل گرفت. هر چند این اقدام انگیزه لازم برای افزایش صادرات فرآورده و کسب درآمد ارزی بیشتر را ایجاد کرد، اما منبع مطمئنی برای تأمین منابع مورد نیاز برای سرمایه‌گذاری در صنعت نفت نبود؛ زیرا رشد سریع تولید خودرو و افزایش نیاز کشور به مصرف فرآورده‌های نفتی موجب افزایش سریع هزینه‌های تأمین واردات فرآورده شد و منابع مالی ایجاد شده برای کمک به طرح‌های سرمایه‌گذاری روز به روز تحلیل رفت تا جایی که سالیانه حجم عظیمی از نفت خام نیز برای معاوضه با بنزین و نفت‌گاز اختصاص یافت.

دوره چهارم - برنامه چهارم توسعه (۱۳۸۴-۱۳۸۸)

از سال ۱۳۸۴ رابطه مالی دولت و شرکت نفت در قالب تبصره‌های بودجه سالیانه تعریف شد و سالیانه قسمتی از درآمد حاصل از صادرات نفت مستقیماً در اختیار شرکت نفت قرار گرفت. همچنین در این تبصره‌ها به دولت اجازه داده شد از حساب ذخیره ارزی بابت مابه‌التفاوت قیمت آزاد و قیمت فروش تکلیفی فرآورده‌های نفت در داخل برداشت کرده و به شرکت‌های پالایش و پخش، گاز و توانیر پرداخت کند.

بنابراین از سال ۱۳۸۴، شرکت ملی نفت ایران درآمد حاصل از فروش داخلی نفت خام و فرآورده، فروش گاز طبیعی، درآمد ناشی از صادرات فرآورده‌ها، مایعات و میعانات گازی و از همه مهمتر قسمتی از درآمد حاصل از صادرات نفت خام را در اختیار گرفت. در کنار آن سالیانه مبالغی از بودجه عمومی به‌عنوان یارانه صرف واردات فرآورده‌ها و مبالغی از حساب ذخیره ارزی نیز صرف پرداخت مابه‌التفاوت قیمت آزاد و تکلیفی فرآورده‌ها می‌شد. در فصل بعد میزان سهم شرکت نفت و دولت از تولید نفت خام از سال ۱۳۸۴ به بعد مورد بررسی قرار گرفته است. جدول ۱ خلاصه‌ای از مطالب بالا را به تصویر می‌کشد:

جدول ۱. نحوه توزیع درآمدهای نفتی بین دولت و شرکت ملی نفت

شرح	درآمد مستقیم دولت (وجوه واریزی به خزانه)	درآمد کل شرکت ملی نفت ایران	سهم دولت از درآمد کل شرکت ملی نفت ایران (وجوه واریزی به خزانه)	سهم شرکت نفت
دوره قبل از سال ۱۳۵۸	۱. مالیات بر عملکرد شرکت نفت، عوارض و اضافه بهای حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی ۲. مالیات بر عملکرد شرکت‌های وابسته	۱. سود ویژه ^(۱) ۲. سود سهام سرمایه‌گذاری‌های خارجی ۳. بهره مالکانه کنسرسیوم معادل ۱۶/۶۷ درصد کل فروش شرکت‌های بازرگانی تحت عنوان پرداخت مشخص ۴. درآمد حاصل از رقم تعدیلی و پرداخت مخصوص شرکت‌های بازرگانی و شرکت‌های وابسته ۵. درآمد حاصل از عملیات قراردادهای نفتی ۶. بهره مالکانه قراردادهای دوم شرکت‌های وابسته	۱. مالیات بر درآمد ۲. سود صاحب سهام ۳. پرداخت مشخص پس از کسر ذخیره عمومی ۴. رقم تعدیلی پس از کسر ذخیره عمومی ۵. بهره مالکانه طرف‌های دوم پس از کسر ذخیره عمومی	۱. ذخیره عمومی ۲. اندوخته‌ها
دوره ۱۳۵۸-۱۳۶۵	۱. مالیات، عوارض و اضافه بهای حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی ۲. مالیات بر عملکرد شرکت‌های وابسته	۱. سود ویژه ۲. درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در شرکت‌های دیگر و سود شرکت‌های وابسته پس از کسر مالیات	۱. مالیات بر عملکرد شرکت نفت ۲. سود صاحب سهام پس از کسر ذخیره عمومی	۱. ذخیره عمومی ۲. اندوخته‌ها ۳. تأمین کسری اعتبارات طرح‌های سرمایه‌ای از محل سود صاحب سهام
دوره ۱۳۶۶-۱۳۷۱	۱. مالیات، عوارض و اضافه بهای حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی	۱. سود ویژه ^(۲) ۲. درآمد حاصل از صادرات نفت خام و فرآورده‌های نفتی ۳. درآمد حاصل از سرمایه‌گذاری‌های خارجی و شرکت‌های وابسته	۱. درآمد حاصل از صادرات نفت خام ۲. درآمد حاصل از صادرات فرآورده بر عملکرد	۱. ذخیره عمومی ۲. اندوخته‌ها
دوره ۱۳۷۲-۱۳۷۴	۱. درآمد حاصل از صادرات نفت خام و فرآورده‌های نفتی ۲. مالیات، عوارض و اضافه بهای حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی	۱. سود ویژه ^(۳) ۲. سود سرمایه‌گذاری‌های انجام شده در سایر شرکت‌های داخل و خارجی	مالیات بر عملکرد شرکت ملی نفت	۱. ذخیره عمومی ۲. اندوخته‌ها ۳. مانده درآمد کل
دوره ۱۳۷۵-۱۳۷۸	درآمد حاصل از صادرات نفت خام و فرآورده منتهای معاوضه فرآورده‌ها با نفت خام	۱. سود ویژه ^(۴) ۲. سود سرمایه‌گذاری‌ها	مالیات بر عملکرد	۱. ذخیره عمومی ۲. اندوخته‌ها

شرح	درآمد مستقیم دولت (وجوه واریزی به خزانه)	درآمد کل شرکت ملی نفت ایران	سهم دولت از درآمد کل شرکت ملی نفت ایران (وجوه واریزی به خزانه)	سهم شرکت نفت
دوره برنامه سوم ۱۳۷۹- (۱۳۸۳)	درآمد حاصل از صادرات نفت خام و فرآورده‌ها منهای بازپرداخت طرح‌های بیع متقابل و معاوضه (خالص درآمد صادرات نفت خام) منهای وجوه واریز شده به حساب ذخیره ارزی	۱. سود ویژه ^(۵) ۲. سود سرمایه‌گذاری‌ها	مالیات بر عملکرد	۱. ذخیره عمومی ۲. اندوخته‌ها
دوره برنامه چهارم ۱۳۸۹- (۱۳۸۴)	درآمد حاصل از صادرات نفت خام منهای بازپرداخت طرح‌های بیع متقابل و معاوضه (خالص درآمد صادرات نفت خام) منهای وجوه واریز شده به حساب ذخیره ارزی	۱. سود ویژه ^(۶) ۲. سود سرمایه‌گذاری‌ها ۳. درآمد حاصل از صادرات نفت خام و فرآورده‌های نفتی	۱. مالیات بر عملکرد ۲. سود صاحب سهام پس از کسر ذخیره عمومی	۱. ذخیره عمومی ۲. اندوخته‌ها (شامل درصد شرکت نفت از نفت)

(۱) سود ویژه = (فروش فرآورده‌های نفتی داخلی + صادرات فرآورده‌های نفتی + فروش گاز طبیعی، گاز مایع و سایر درآمدها + صادرات نفت خام) - (هزینه‌های تولید نفت خام و فرآورده‌ها و هزینه‌های حمل و نقل، بسته‌بندی و فروش آنها + سایر هزینه‌ها) - (مالیات، عوارض و اضافه‌بهای حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی).

(۲) سود ویژه = (فروش داخلی فرآورده‌های نفتی + درآمدهای متفرقه) - (هزینه‌های تولید نفت خام و فرآورده‌های نفتی و هزینه‌های توزیع و فروش آنها + سایر هزینه‌ها) - (مالیات، عوارض و اضافه‌بهای حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی).

(۳) سود ویژه = (فروش فرآورده‌های نفتی داخلی + فروش گاز مایع و گوگرد + فروش گاز طبیعی سایر درآمدها) - (هزینه‌های مرتبط و غیرمرتبط) - (مالیات، عوارض و اضافه‌بهای حاصل از فروش فرآورده‌های نفتی).

(۴) سود ویژه = (فروش نفت خام به پالایش و پخش + فروش گاز و مایعات گازی + نتیجه عملیات و تبصره «۲۹» + خالص سایر درآمدها و هزینه‌ها) - (هزینه تولید نفت خام (مصرف داخلی)، گاز طبیعی و مایعات گازی + هزینه تولید نفت خام و فرآورده‌های نفتی صادراتی + سایر هزینه‌ها).

(۵) سود ویژه = (فروش نفت خام، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی داخلی + فروش صادراتی + خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیرعملیاتی) - (هزینه تولید فرآورده‌های صادراتی + هزینه‌های تولید نفت خام، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی + سایر هزینه‌ها).

(۶) سود ویژه = (فروش نفت خام، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی داخلی + فروش صادراتی و میعانات گازی صادراتی + خالص سایر درآمدها و هزینه‌های غیرعملیاتی) - (هزینه تولید فرآورده‌های صادراتی + هزینه‌های تولید نفت خام، گاز طبیعی، مایعات و میعانات گازی + سایر هزینه‌ها).

فصل دوم - چارچوب حقوقی و مقدار سهم دولت و شرکت ملی نفت ایران

همان‌طور که اشاره شد تا قبل از سال ۱۳۸۴ کل درآمد حاصل از صادرات نفت خام به حساب خزانه‌داری کل واریز شده است. از سال ۱۳۸۴ به بعد رابطه مالی دولت و شرکت نفت در قالب تبصره‌های بودجه تعریف شده است و سالیانه قسمتی از درآمد حاصل از صادرات نفت خام مستقیماً در اختیار شرکت نفت قرار گرفت. در اینجا به‌طور خلاصه میزان سهم دولت و شرکت نفت از نفت خام تولیدی طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۹۰ مورد بررسی قرار گرفته است.

۲-۱. مروری بر تبصره‌های بودجه سنواتی

سال ۱۳۸۴

براساس تبصره «۱۱» قانون بودجه سال ۱۳۸۴ سهم دولت از ارزش نفت خام ۹۲/۷ درصد بوده است که معادل ۱۳/۹ درصد از آن به ترتیب معادل ۵، ۴/۵، ۲/۸ و ۱/۶ درصد به عنوان مالیات قطعی عملکرد سال ۱۳۸۴، علی الحساب سود سهم دولت بابت عملکرد سال یادشده، علی الحساب وجوه موضوع جزء «۲» این بند و پرداخت‌های تکلیفی موضوع بند «ب» منظور شده است.

سهم شرکت ملی نفت ایران نیز از ارزش نفت خام تولیدی معادل ۷/۳ درصد بوده است. همچنین این شرکت باید به‌ازای فروش هر مترمکعب گاز طبیعی (به غیر از گاز تزریقی به مخازن نفتی و گاز سوزانده شده) مبلغ ۹۱ ریال، تا مبلغ ۱۰۱۶۸/۲ میلیارد ریال به حساب بستانکار دولت منظور نماید.

سال ۱۳۸۵

براساس تبصره «۱۱» قانون بودجه این سال سهم دولت ۹۴ درصد بوده که معادل ۹/۵ درصد از آن به ترتیب معادل ۵ و ۴/۵ درصد به عنوان مالیات قطعی عملکرد این سال و علی الحساب سود سهم دولت بابت عملکرد سال یاد شده، لحاظ شده است. سهم شرکت ملی نفت از ارزش نفت خام تولیدی نیز ۶ درصد بوده است. البته در این سال سهم‌بری شرکت نفت از نفت خام تولیدی مقید به سقف قیمت بوده است. به این معنا که شرکت ملی نفت تنها تا سقف قیمت ۴۰ دلار برای هر بشکه در ارزش نفت خام تولیدی سهمیم بوده است و در صورت افزایش قیمت بیش از سقف مذکور مازاد ارزش به وجود آمده به‌طور کامل باید به حساب خزانه‌داری کل واریز گردد.

سال ۱۳۸۶

براساس تبصره «۱۱» قانون بودجه این سال نفت خام تولیدی به دو دسته نفت خام تولیدی از میادین نفتی خشکی و نفت خام تولیدی از میادین مشترک و میادین دریایی تفکیک شده است. سهم شرکت ملی نفت از نفت خام تولیدی از میادین نفتی ۶ درصد و از میادین مشترک و دریایی ۱۱ درصد لحاظ شده است و این شرکت موظف به واریز مابقی ارزش نفت خام تولیدی به حساب خزانه‌داری کل است. سهم دولت نیز ۹/۵ درصد از ارزش نفت خام تولیدی که به حساب بستانکار دولت منظور می‌شود به ترتیب معادل ۵ و ۴/۵ درصد به عنوان مالیات عملکرد سال ۱۳۸۶ و سود سهام قطعی دولت بابت عملکرد سال یاد شده می‌باشد.

قیمت نفت خام صادراتی قیمت معاملاتی هر بشکه نفت خام در هر محموله و برای نفت خام تحویلی به پالایشگاه داخلی نیز برابر با ۹۳/۷ درصد متوسط بهای محموله‌های صادراتی از مبادی اولیه در هر ماه تعیین شد.

همچنین سهم خالص شرکت نفت از گاز خام تولیدی در این سال ۱۱ درصد و سهم دولت از گاز خام تولیدی در این سال ۶۴ درصد تعیین شده است. ۲۵ درصد مابقی نیز به‌عنوان منابع درآمدی شرکت گاز منظور شد.

سال ۱۳۸۷

سهم شرکت نفت از نفت خام تولیدی در این سال طبق بند «۷» ماده واحده، نسبت به سال قبل با ۳ درصد رشد روبرو بوده است. به‌عبارت دیگر سهم شرکت ملی نفت از نفت خام تولیدی از میادین نفتی ۹ درصد و از میادین مشترک و دریایی ۱۴ درصد لحاظ شده است. ۳ درصد اضافه شده به‌منظور تجهیز منابع سرمایه‌ای طرح‌های استخراج و تولید نفت و گاز پارس جنوبی در اختیار شرکت ملی نفت ایران قرار داده شده است. مابقی ارزش نفت خام نیز به حساب بستانکار دولت تعلق می‌گیرد.

معادل ۱۳ درصد از ارزش نفت خام تولیدی که به حساب بستانکار دولت منظور می‌شود به‌ترتیب معادل ۵ و ۸ درصد، به‌عنوان مالیات عملکرد سال ۱۳۸۷ و سود سهام علی‌الحساب دولت بابت عملکرد سال یاد شده می‌باشد.

نحوه سهم‌بری شرکت ملی نفت، شرکت ملی گاز و دولت از گاز خام تولید شده نیز مانند سال قبل بوده است.

سال ۱۳۸۸

طبق بند «۷» ماده واحده، در سال ۱۳۸۸ سهم شرکت نفت از نفت خام تولیدی ثابت باقی مانده است. ضمناً معادل پانصد میلیون (۵۰۰.۰۰۰.۰۰۰) دلار از ۳ درصد تعلق گرفته به این شرکت بابت طرح‌های سرمایه‌ای پارس جنوبی، صرف گازرسانی به شهرها و روستاها می‌شود. همچنین به‌منظور افزایش بهره‌وری از منابع آب و تسریع در اجرای پروژه‌های مختلف آب و خاک مبلغ یکصد میلیون (۱۰۰.۰۰۰.۰۰۰) دلار از محل ۶ درصد وزارت نفت از طریق شرکت‌های دولتی تابعه ذیربط به این منظور اختصاص یابد تا به‌صورت مساوی و حداکثر تا پایان شهریورماه ۱۳۸۸ در اختیار وزارتخانه‌های نیرو و جهاد کشاورزی قرار داده شود.

سهم‌بری دولت از نفت خام تولیدی نیز همانند سال قبل بوده است. نحوه سهم‌بری شرکت ملی نفت، شرکت ملی گاز و دولت از گاز خام تولید شده نیز مانند سال قبل بوده است.

سال ۱۳۸۹

در سال ۱۳۸۹ طبق بند «۴» ماده واحده، نحوه سهم‌بری شرکت نفت از نفت تولیدی اندکی متفاوت بود. در این سال ارزش میعانات گازی تولیدی (که تا قبل از این مستقیماً در اختیار شرکت نفت بود) به سرجمع ارزش تولید نفت خام اضافه شد و براین اساس در این سال سهم شرکت نفت از

نفت خام تولیدی میادین نفتی ۱۴ درصد و از نفت خام تولیدی از میادین مشترک ۲۵ درصد لحاظ شده است. مابقی نیز به حساب بستانکار دولت تعلق گرفته است. همان طور که اشاره شد این افزایش درصدها به معنای افزایش منابع شرکت نفت نیست و قبل از سال ۱۳۸۹ نیز این منابع در اختیار شرکت بود، اما تصریح نمی شد.

همچنین سهم شرکت نفت از مازاد سهم نفت (قیمت بیش از ۶۵ دلار) صرفاً جهت سرمایه گذاری در صنایع بالادستی نفت و گاز قابل هزینه خواهد بود. از این محل صرفاً باید در اجرای طرح های سرمایه گذاری برای توسعه میادین نفتی یا حفظ ظرفیت آنها و توسعه میادین گازی مشترک استفاده شود.

تسهیم گاز خام تولیدی در این سال نیز دقیقاً مطابق سال قبل بوده است. البته لازم به ذکر است قیمت آزاد مبنای محاسبه ارزش گاز خام تولیدی در این سال از ۶۹۰ ریال به ۹۰۰ ریال بر مترمکعب افزایش یافته است.

ضمناً براساس جزء «و» بند مذکور، وزارت نفت موظف است به گونه ای عمل نماید که حداقل ۷۷۳۳۸ میلیارد ریال از منابع حاصل از سهم شرکت ملی نفت صرف سرمایه گذاری در طرح های سرمایه ای شود.

سال ۱۳۹۰

طبق جزء «الف» بند «۱» ماده واحده قانون بودجه سال ۱۳۹۰، سهم شرکت ملی نفت از ارزش نفت (نفت خام و میعانات گازی) در این سال نسبت به سال قبل با ۰/۵ درصد افزایش به ۱۴/۵ درصد رسیده است که ۱۰ درصد آن طبق ماده (۲۲۹) قانون برنامه پنجم توسعه باید صرف امور مذکور در آن ماده گردد. همچنین طبق تبصره «۱» جزء «ب» این بند، سهم این شرکت از مازاد درآمد نسبت به ارقام پیش بینی شده در این قانون فقط جهت سرمایه گذاری در صنایع بالادستی نفت و گاز قابل هزینه است.

یکی از تفاوت های این قانون نسبت به قانون بودجه سال قبل این بوده است که سهم شرکت نفت از میادین مشترک و دریایی را برابر با سهم آن شرکت از سایر میادین نفتی دانسته است. ضمن اینکه براساس جزء «ث» بند مذکور، وزارت نفت موظف است به گونه ای عمل نماید که حداقل ۸۵۰۰۰ میلیارد ریال از منابع حاصل سهم شرکت ملی نفت، صرف سرمایه گذاری در طرح های مذکور با اولویت میادین مشترک نفتی و گازی گردد.

به دلیل اجرای قانون هدفمند کردن یارانه ها، در قانون بودجه این سال بحثی در مورد تسهیم گاز خام تولیدی صورت نگرفته است و منابع حاصل از فروش گاز خام تولیدی صرف پرداخت یارانه نقدی به مردم می شود.

۲-۲. مقدار سهم شرکت ملی نفت طبق قانون

مقدار سهم شرکت ملی نفت از نفت تولیدی در هر سال طبق جدول زیر بوده است. البته مقادیر مذکور بر اساس نصاب‌های تعیین شده در قوانین مربوطه می‌باشد که در بعضی از موارد تخلف‌هایی صورت گرفته و عملکرد شرکت ملی نفت با متن قانون متفاوت بوده است. در این گزارش برای پرهیز از پیچیدگی تنها به ذکر مقادیر مصوب بسنده شده است. علاقمندان جهت آگاهی از نحوه عملکرد شرکت ملی نفت در این خصوص می‌توانند به گزارش‌های تفریح بودجه سالیانه مراجعه نمایند.

جدول ۲. میزان سهم شرکت ملی نفت ایران از نفت خام و میعانات گازی در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹

(ارقام به میلیارد دلار)

عنوان	سال						جمع
	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	۱۳۸۹*	
درصد از تولید نفت خام	در دریا	۷/۳	۶	۱۱	۱۴	۱۴	۲۵
	در خشکی	۷/۳	۶	۶	۹	۹	۱۴
سهم شرکت از نفت خام	۲/۴۸	۲/۵۴	۵/۱۹	۷/۹۸	۶/۴۲	۷/۶۲	۳۲/۲۳
سهم شرکت از نفت خام بابت بازپرداخت بیع متقابل نفتی و گازی	۲/۸۸	۲/۶	۲/۶۵	۳/۲۷	۲/۶	۲/۶	۲/۶
سهم شرکت از میعانات گازی	۳/۰۴	۳/۶	۴/۳۵	۶/۸۹	۸/۵۳	۱۰/۵۸	۳۶/۹۹
سرجمع منابع در اختیار شرکت نفت از نفت خام و میعانات گازی با احتساب بازپرداخت‌های بیع متقابل نفتی و گازی	۸/۴۰	۸/۷۵	۱۲/۱۸	۱۸/۱۴	۱۷/۵۵	۲۰/۸۰	

مآخذ: قوانین بودجه سالیانه و گزارش تفریح بودجه سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۷.

* سهم شرکت ملی نفت با احتساب میعانات گازی.

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، شرکت ملی نفت ایران در سال‌های برنامه چهارم درصدی از نفت خام تولیدی و همه صادرات میعانات گازی را در اختیار داشت، به طوری که در مجموع حدود ۳۲ میلیارد دلار از منابع حاصل از صادرات نفت خام و ۳۷ میلیارد دلار از منابع حاصل از صادرات میعانات گازی در این سال‌ها در اختیار شرکت نفت قرار گرفته است. البته در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ بخشی از منابع حاصل از صادرات نفت خام بابت بازپرداخت‌های بیع متقابل نفتی و گازی اختصاص یافت که در جدول ۲ درج شده است.

۲-۳. سهم شرکت ملی از نفت خام تولیدی

در جدول زیر به طور خلاصه نحوه تسهیم ارزش نفت خام تولیدی میان دولت، شرکت ملی نفت و حساب ذخیره ارزی نمایش داده شده است. نحوه محاسبات انجام شده به این ترتیب بوده است که ابتدا میزان تولید نفت خام، سهم شرکت ملی نفت و میزان مبلغ واریزی به حساب ذخیره ارزی برای هر سال براساس گزارشات تفریغ بودجه سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۷ استخراج شده است و سپس مابه‌التفاوت ارزش نفت خام تولیدی و مجموع سهم شرکت ملی نفت و حساب ذخیره ارزی به‌عنوان سهم خالص دولت از ارزش نفت خام تولیدی محاسبه گردیده است.

همان‌طور که مشاهده می‌کنید در سال‌های مذکور دولت بیشترین سهم را نسبت به سایرین داشته است. البته با توجه به جدول ۴ و نمودار ۲ درصد سهم‌بری دولت از ارزش نفت خام تولیدی از سال ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۶ با کاهش روبرو بوده و سپس افزایش یافته است و در مجموع از ۸۵ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۸۴ درصد در سال ۱۳۸۷ رسیده است.

جدول ۳. نحوه تسهیم درآمدهای ناشی از تولید نفت خام در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۷

(ارقام به هزار میلیارد ریال)

۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۱۰۵۸	۱۰۲۵	۵۴۲	۶۸۱	تولید نفت خام
۱۰۶	۷۱	۳۳	۵۰	میزان سهم شرکت ملی نفت
۸۱۱	۷۱۰	۴۵۸	۵۸۰	میزان خالص سهم دولت
۱۴۱	۲۴۳	۵۲	۵۱	میزان واریزی به حساب ذخیره ارزی

مأخذ: محاسبات نگارنده بر مبنای گزارشات تفریغ بودجه.

جدول ۴. نحوه تسهیم ارزش نفت خام تولیدی در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۷

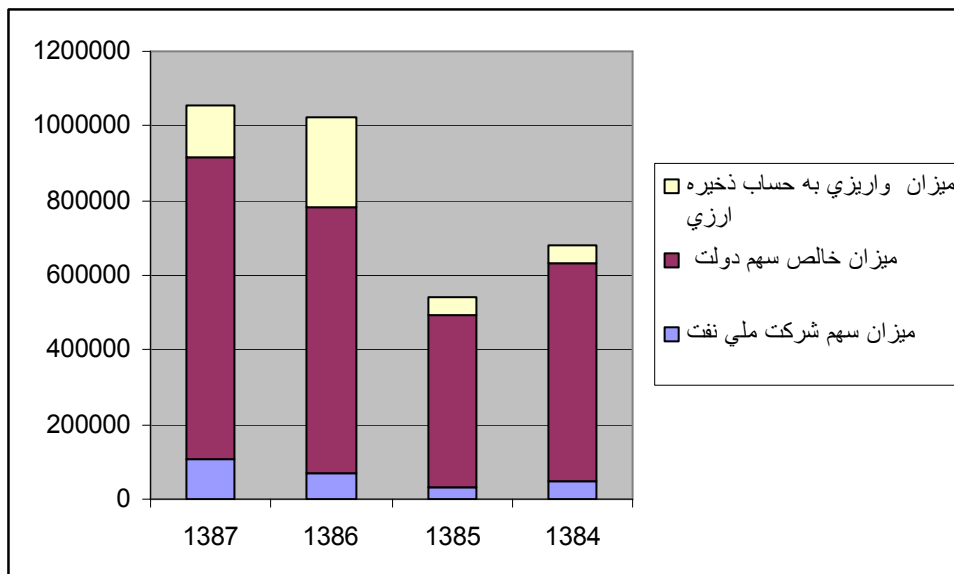
(درصد)

۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	
۶	۷	۱۰	۷	سهم شرکت ملی نفت (درصد)
۸۴	۶۹	۷۷	۸۵	سهم دولت (درصد)
۱۰	۲۴	۱۳	۸	سهم حساب ذخیره ارزی (درصد)

مأخذ: همان.

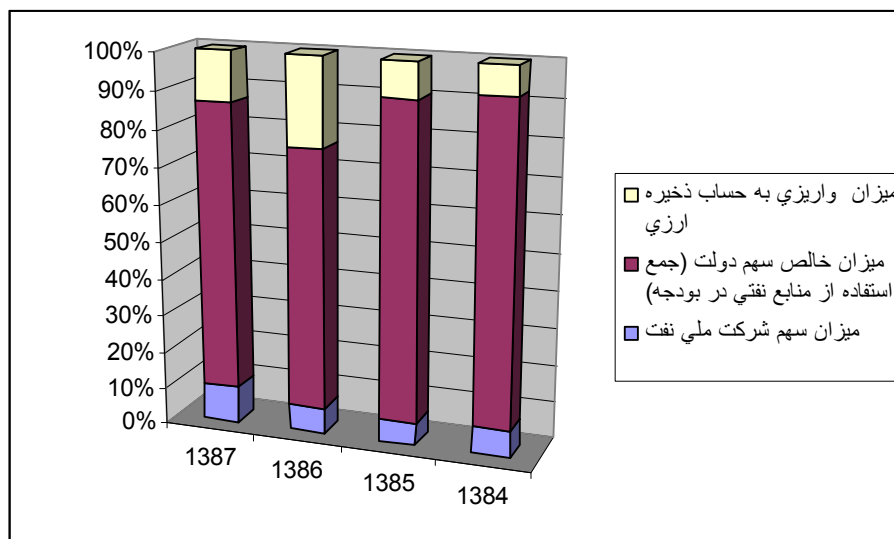
نمودار ۱. تسهیم ارزش نفت خام تولیدی در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۷

(هزار میلیارد ریال)

نمودار ۲. تسهیم ارزش نفت خام تولیدی در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۷

(درصد)

نکته قابل ذکر این است که علیرغم بالا بودن سهم دولت از ارزش نفت خام تولیدی، دولت به این مقدار نیز بسنده نکرده است. مجموع مصارف حساب ذخیره ارزی در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۹ حدود ۱۶۸ میلیارد دلار بود. هر چند در بند «۲» ماده (۲۸) قانون «اصلاح موادی از قانون برنامه

چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران و اجرای سیاست‌های کلی اصل چهل و چهارم قانون اساسی» مصوب ۱۳۸۶/۱۱/۸ دولت مکلف شد سیاست‌هایی را اتخاذ نماید که هر ساله ۴۰ درصد از مانده حساب ذخیره ارزی سال پیش را به بخش غیردولتی اختصاص دهد، اما فقط حدود ۱۷ میلیارد دلار آن صرف پرداخت تسهیلات به بخش خصوصی شد و مابقی آن به بخش دولتی اختصاص یافت.

فصل سوم - مقدار مصرف منابع نفتی در بودجه عمومی دولت در سال‌های

۱۳۷۹ تا ۱۳۸۹

منابع ناشی از نفت از طریق ردیف‌های متعددی وارد بودجه عمومی دولت شده‌اند:

- منابع حاصل از ارزش نفت خام در ردیف ۲۱۰۱۰۱ در همه سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۹،

- منابع حاصل از برداشت از حساب ذخیره ارزی نیز ماهیتی کاملاً نفتی دارد و باید در مجموع

منابع ناشی از نفت لحاظ شود، (در نتیجه منابع ردیف ۳۱۰۳۰۹ نیز در همه سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۹ به سرجمع منابع نفتی بودجه اضافه می‌شود).

- در سال‌های مذکور بخشی از منابع نفتی قبل از واریز به خزانه مستقیماً به واردات

فرآورده‌های اختصاص‌یافته در نتیجه به سرجمع منابع نفتی اضافه می‌شود،

- فقط در سال ۱۳۸۸ منابع حاصل از صادرات فرآورده‌های نفتی به منابع بودجه عمومی وارد

شد که در جدول ۲ درج شده است،

- در سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹ درصدی از تولید نفت خام به‌عنوان مالیات شرکت ملی نفت ایران

و درصد دیگری از تولید نفت خام به‌عنوان سود سهام دولت در شرکت نفت در نظر گرفته شد. با

توجه به اینکه این مالیات و سود سهام ارتباطی به عملکرد شرکت نداشت و تنها بخشی از منابع

نفتی با تغییر نام در سرفصل دیگری وارد شده بود به سرجمع منابع نفتی بودجه اضافه می‌شود.

البته از سال ۱۳۸۹ این رویه اصلاح شد و مالیات و سود سهام شرکت نفت همانند سایر شرکت‌ها

از عملکرد واقعی شرکت دریافت می‌شود.

همان‌طور که در جدول زیر دیده می‌شود وابستگی بودجه عمومی به منابع نفتی در سال ۱۳۷۹، در

حدود ۶۸ درصد بود. این مقدار به تدریج کاهش یافت و در سال ۱۳۸۳ به پایین‌ترین رقم در بازه زمانی

۱۳۷۹ تا ۱۳۸۹ یعنی ۴۳/۳ درصد رسید. از سال ۱۳۸۴ وابستگی بودجه به نفت افزایش یافت به‌گونه‌ای

که در سال ۱۳۸۵ به بالاترین میزان خود (۶۹/۶ درصد) رسید. این نسبت در سال ۱۳۸۹ حدود ۵۵/۹

درصد بود. نکته قابل توجه برای محاسبه سهم واقعی نفت در هزینه‌های دولتی ایران این است که از

سال ۱۳۸۴ از حساب ذخیره ارزی برداشت‌هایی برای مصارف دولتی صورت گرفته که در بودجه کل کشور درج نشده و در نتیجه در درصد وابستگی بودجه به نفت نیز منظور نشده است در نتیجه درصد به دست آمده در جدول زیر را می‌توان حداقل درصد وابستگی بودجه به نفت دانست.

نکته مهم دیگر اینکه هر چند درصد وابستگی بودجه به نفت در سال ۱۳۷۹ بیشتر از سال ۱۳۸۹ است، اما مجموع منابع نفتی بودجه عمومی کشور در سال ۱۳۷۹ حدود ۷۳ هزار میلیارد ریال بود در حالی که این رقم در سال ۱۳۸۹ به ۵۲۷ هزار میلیارد ریال رسیده است. به عبارت دیگر در سال‌های اخیر حجم عظیمی از منابع نفتی وارد بودجه کشور می‌شود که کاهش آن منابع بودجه را با کسری قابل توجهی مواجه می‌سازد.

(ارقام به میلیارد ریال)

جدول ۵. مجموع منابع نفتی در بودجه عمومی ایران (۱۳۷۹-۱۳۸۹)

۱۳۸۹	۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	۱۳۸۴	۱۳۸۳	۱۳۸۲	۱۳۸۱	۱۳۸۰	۱۳۷۹	عنوان
۴۳۴,۴۸۶	۱۵۸,۹۹۷	۱۴۶,۸۶۶	۱۳۹,۶۹۹	۱۳۷,۹۲۲	۱۶۷,۳۳۴	۱۳۸,۳۵۶	۱۲۶,۶۵۴	۱۰۱,۱۲۷	۸۳,۵۴۹	۷۲,۵۱۷	منابع حاصل از ارزش صادرات نفت خام (در ردیف ۲۱۰۱۰۱)
۴۶,۱۹۶	۵۰,۰۳۴	۶۲,۱۰۶	۵۳,۴۷۲	۴۸,۵۱۹	۳۵,۴۲۶	۲۴,۶۵۹	۹,۶۳۹	۴,۹۹۶	۱,۰۲۸	۸۴۷	مجموع منابع نفتی برای واردات فرآورده‌های نفتی
	۴,۶۳۰										منابع حاصل از صادرات فرآورده های نفتی (سهم دولت)
۹,۳۸۲	۶۰,۲۸۵	۶۴,۸۶۱	۳۸,۵۱۰	۲۸,۱۶۸	۳۱,۸۶۹						مالیات شرکت نفت (درصدی از تولید نفت)
۱۴,۸۰۲	۹۶,۴۶۲	۷۸,۵۱۲	۶۰,۱۶۲	۴۵,۹۳۱	۲۸,۶۸۲						سهم دولت از سود سهام شرکت نفت (درصدی از تولید نفت)
۲۱,۶۶۷	۱۳۳,۱۱۷	۲۵۰,۹۷۶	۱۰۶,۹۹۴	۱۴۲,۵۷۳	۶۹,۳۸۳	۵۵,۳۷۶	۴۳,۲۹۰	۵۲,۶۹۱			مجموع برداشت بودجه‌ای از حساب ذخیره ارزی
۵۲۶,۵۳۳	۵۰۳,۵۲۵	۶۰۳,۳۲۶	۳۹۸,۸۳۶	۴۰۳,۱۱۳	۳۳۲,۶۹۴	۲۱۸,۳۹۱	۱۷۹,۵۸۳	۱۵۸,۸۱۴	۸۴,۵۷۷	۷۳,۳۶۴	جمع استفاده از منابع نفت در بودجه
۹۴۲,۲۷۰	۸۹۵,۳۰۷	۸۷۴,۳۰۹	۶۴۹,۲۶۱	۵۷۹,۵۴۹	۴۸۷,۴۰۸	۵۰۳,۹۳۵	۳۷۶,۹۰۰	۲۳۴,۹۵۹	۱۴۲,۹۰۳	۱۰۷,۸۷۶	منابع بودجه عمومی (با احتساب واردات فرآورده‌های نفتی)
۵۵/۹	۵۶/۲	۶۹	۶۱/۴	۶۹/۶	۶۸/۳	۴۳/۳	۴۷/۶	۶۷/۶	۵۹/۲	۶۸/۰	حداقل درصد وابستگی بودجه به نفت
۵۱/۳۱	۵۱/۰۷	۶۴/۰۷	۴۳/۲۱	۴۴/۲۰	۳۷/۲۷	۲۶/۱۵	۲۱/۸۹	۲۰/۱۰	۱۴/۴۶	۲۰/۵۲	جمع استفاده از منابع نفت در بودجه (میلیارد دلار)

جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

در سال ۱۳۹۱ عواید نفت صادراتی به شرح زیر توزیع می‌شود:

- ۱۴/۵ درصد از درآمدهای صادرات نفت سهم شرکت ملی نفت ایران،

- ۲۳ درصد از درآمدهای صادرات نفت سهم صندوق توسعه ملی،

- ۶۲/۵ درصد از درآمدهای صادرات نفت سهم بودجه عمومی کل کشور و حساب ذخیره ارزی.

عواید حاصل از فروش داخلی نفت خام نیز طبق قانون هدفمند کردن یارانه‌ها و قوانین بودجه سنواتی توزیع می‌شود. بررسی فرآیند کنونی توزیع عواید نفتی به‌ویژه عواید صادراتی گویای این مطلب است که فقدان قانون جامع نفت سبب تکرار این مسئله در قوانین بودجه شده است. هر چند در تاریخ ۱۳۹۱/۴/۱ قانون جدید نفت به تصویب رسید، اما در هنگام تدوین قانون بودجه سال ۱۳۹۱ توجهی به قانون جدید نفت نشد و همانند سال‌های برنامه چهارم جزئیات رابطه مالی دولت و نفت به تفصیل در قالب بند «۳» ماده واحده به تصویب رسید. طرح این مسئله در لایحه بودجه سالیانه غیرمنطقی است و وقت زیادی از قانونگذاران خواهد گرفت. این نوسانات دائمی و سالیانه امکان برنامه‌ریزی بلندمدت را از صنعت نفت و گاز سلب می‌کند.

علاوه بر این عدم تدوین اساسنامه شرکت ملی نفت ایران متناسب با قانون اساسی جمهوری اسلامی سبب شده صنعت نفت کشور در ۳۰ سال گذشته دچار بی‌هویتی سازمانی باشد به طوری که شورای نگهبان به مجلس اجازه استفاده از واژه «شرکت ملی نفت ایران» را نداده و در قوانین به جای آن از واژه «وزارت نفت از طریق شرکت‌های تابعه زیربط» استفاده می‌شود.

این درحالی است که مجلس شورای اسلامی در تاریخ ۱۳۶۱/۱۲/۵ دولت را ملزم به ارائه اساسنامه این شرکت در مدت ۴ ماه کرد. در سال ۱۳۶۶ در هنگام تصویب قانون نفت از دولت خواسته شد تا ظرف مدت یک سال اساسنامه سه شرکت ملی نفت، گاز و پتروشیمی را تهیه و ارائه کند. در تبصره‌های متعدد بودجه از سال ۱۳۸۴ به بعد نیز هر ساله دولت مکلف به ارائه اساسنامه‌های مورد نظر شده، اما تاکنون این امر محقق نشده است.

به نظر می‌رسد برای تنظیم رابطه جامع دولت و نفت لازم است اصول زیر مد نظر قرار گیرد:

- توجه به دغدغه ذینفعان اصلی صنعت نفت (عموم ملت ایران)،

- لزوم شفافیت و نظارت‌پذیری،

- تأمین سریع منابع مورد نیاز صنعت نفت و گاز،

- در نظر گرفتن قانون سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی،

- پیوند صنعت نفت با سایر صنایع کشور و تبدیل صنعت نفت به موتور توسعه صنعتی کشور.

منابع و مآخذ

۱. گزارش‌های تفریغ بودجه سال‌های ۱۳۸۳ تا ۱۳۸۷.
۲. قوانین بودجه سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۹۰.
۳. گزارش دیوان محاسبات در مورد حساب نذیره ارزی.
۴. برنامه‌های سوم، چهارم و پنجم توسعه.
۵. گزارش‌های نفت در لایحه بودجه سال‌های ۱۳۸۴ تا ۱۳۸۹.
۶. هادی‌زنون، بهروز. صندوق توسعه ملی، مرکز پژوهش‌های مجلس، مهرماه ۱۳۸۸.
۷. پیله‌فروش، میثم. ضرورت تعیین رابطه مالی دولت و شرکت ملی نفت ایران، مرکز پژوهش‌های مجلس، مهرماه ۱۳۸۸.

مرکز پژوهش‌ها
مجلس شورای اسلامی

شماره مسلسل: ۱۲۷۹۳

شناسنامه گزارش

عنوان گزارش: آشنایی با رابطه مالی شرکت ملی نفت و دولت در سال‌های ۱۳۸۴-۱۳۸۹

نام دفتر: مطالعات برنامه و بودجه (گروه بودجه)
تهیه و تدوین‌کنندگان: حامد صاحب‌هنر، میثم پيله‌فروش
ناظر علمی: محمد قاسمی
مناقضی: معاونت اقتصادی
ویراستار تخصصی: —
ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی:

۱. رابطه مالی
۲. نفت
۳. دولت
۴. وابستگی بودجه به نفت

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱/۱۱/۱۶